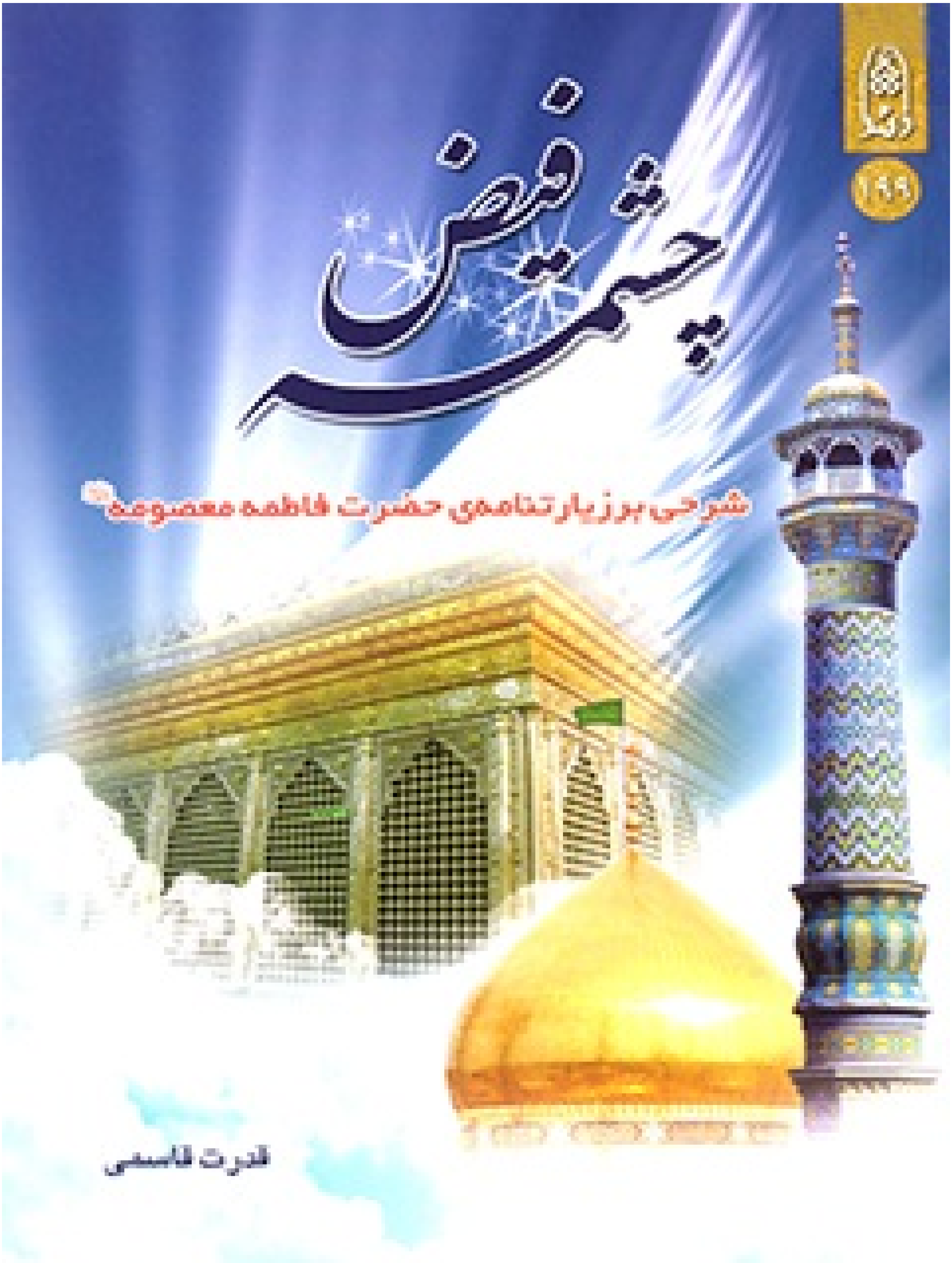

چشمه فیض
شرحی بر زیارتنامه‌ی حضرت فاطمه معصومه(س)
قدرت قاسمی

بسم الله الرحمن الرحیم

چشمه فیض: شرحی بر زیارتنامه حضرت معصومه سلام الله علیها

نویسنده:

قدرت قاسمی

ناشر چاپی:

زائر- آستانه مقدسه قم

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

چشمه فیض: شرحی بر زیارتنامه حضرت معصومه سلام الله علیها

مشخصات کتاب

عنوان و نام پدیدآور : چشمه فیض: شرحی بر زیارتنامه حضرت معصومه سلام الله علیها/قدرت قاسمی

مشخصات نشر : قم: زایر، ۱۳۸۹

مشخصات ظاهری : ۶۵ص.

وضعیت فهرست نویسی : در انتظار فهرستنویسی (اطلاعات ثبت)

شماره کتابشناسی ملی : ۲۳۰۶۵۲۲

ص: ۱

اشاره

عمری ست نشسته ایم در ایوانت شاید که شَویم لحظه ای مهمانت ای چشمه ی فیض؛ جلوه ی حُسنِ خدا! هرگز نَکِشیم دست از دامانت

م. طلوع

ص: ۳

فهرست مطالب

فهرست مطالب

عنوان صفحه

بخش اول : شرح زیارتنامه

اشاره

بخش اول

شرح زیارتنامه

بِسْمِ اللّه ِ الرَّحْمن ِ الرَّحیم

اَلْحَمْدُ للّه ِ رَبِّ العالَمینَ وَ صَلَّی اللّه ُ عَلَی مُحَمَّدٍ و آله الطّاهِرین

«اَلسّلامُ عَلَیْکِ یا بِنْتَ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ»

خاک پایِ برادری که با آهی جانکاه بر دوری خواهر ناله زد، و با خرسندی از خشنودی حق، اندوه جدایی او را به جان خرید. همو که رنج عاشقانه ی خواهر را با رونمای سپیدترین واژگان، سپاس گفت.

تقدیم به: «خورشید هشتم»؛ رضای آل محمّد علیه السلام .

فلسفه ی زیارت

زیارت قبر انسان های الاهی، پیام هایی گوناگون به همراه دارد ؛ پیام زائر، پیام زیارت شونده، و پیامی به دیگران.

پیام زیارت کننده

۱. معرفت زائر، و این که انسانی قدرشناس است و همیشه کسانی را که وجودشان مایه ی فرود آمدن برکات خداوندی است فراموش نمی کند. و پیوسته از آنان به نیکی یاد می کند.

۲. این که انسان های الاهی هماره به عنوان وسیله در دسترس اند و هر که بخواهد، به واسطه ی آنان می تواند با خداوند ارتباط برقرار کرده، پیوند بخورد.

۳. زائر به همگان می فهماند که زیارت ، انگیزه و ابزاری است برای مناجات، یا برآورده ساختن نیازها و یا مرهمی بر دردهای آشکار و پنهان.

پیام زیارت شونده

انسان های الاهی پیوسته زنده اند و در دل اهل ایمان، که بِه ترین جایگاه هاست جای دارند؛ زیرا: «قَلْبُ الْمُؤمِنِ عَرْشُ الَّرحْمنِ».(۱) علاوه این که: جایگاه الاهی آنان روز به روز والاتر و بالاتر می گردد. و این با اهدای برترین هدیه ها (قرائت قرآن، صلوات، دعا، و دیگر اعمال نیک با نیّت نیابت از طرف آن ها) به پیشگاهشان پدید می آید. بنابراین ، با ترقی جایگاه الاهی آنان، می توانند مایه ی برکات بیش از پیش گردند.

۱- ۱ . بحارالانوار: ج ۵۵، ص ۳۹۰ .

پیام زیارت به دیگران

هان! ای غفلت زدگان ؛ و اِی محرومان! به حرمان خویش پایان دهید. بر خوانِ خداوندی بنشـینید و از برکاتی که خدا بر سفره ی بنـدگان نـابش نهـاده، بهره گیریـد. و بدانیـد که اولیای خداونـد دارای نور الاهی انـد و بی توجهی به آنان به هر دلیلی (از روی غفلت، نادانی، یا دشمنی) نمی تواند گَردی بر رخسارشان بنشانَد.

زیارتنامه و پیام آن

شناساندن اولیای خداوند امکان پذیر نیست، مگر توسط خود خداوند و نیز معصومانی که خدا به آنان آگاهانیده است.

در عین حال که این کار ضرورترین هاست، با موانع گوناگون روبه رو است، که برخی از آن ها عبارت اند از:

۱. عده ای دچار ناباوری شده و هرگز فضایل اولیاءاللّه را نخواهند پذیرفت؛

۲. برخی دچار غلوّ گشته، آن ها را بیش از اندازه ستایش و تکریم خواهند کرد؛

۳. و گروهی بر نخواهند تافت و با رَشک بردن، در صدد وارد ساختن ضربه هایی، از راه های مختلف برخواهند آمد.

امـا افرادی نیز شایسـتگیِ شـناختِ اولیـای خـدا را دارنـد. بنابراین، عوامل مـذکور نبایـد مانع بیان فضایل اولیاءاللّه گردد. و راه خردمندانه آن است که حقّ این شایستگان به گونه ای نیکو ادا گردد.

یکی از لطیف ترین راه های شناساندن، معرفی آن ها در لفّافه و به صورت مبهم، همراه با رمز و اشاره است. و یکی از برترین ابزار این کار، بهره گیری از زیارتنامه است. چه بسا لطف خداوند شامل حال زائری گردد و گوشه ای از پرده ی اسرار کنار رفته، معرفتی حاصل گردد.

به نظر می آید زیارتنامه ی حضرت معصومه علیهاالسلام از این قبیل است ؛ زیرا: اولاً: شناخت آن بانوی بزرگوار لازم است ؛ چرا که امام رضا علیه السلام درباره ی زیارت ایشان می فرماید: «مَن زارَها عارِفا بِحَقِّها، فَلَهُ اَلجَنَّهُ؛ زیارت آن بانو علیهاالسلام آن گاه ثمر خواهد داد که شایستگی هایش شناخته شود».(۱)

ثانیا: اگر اما رضا علیه السلام در ضمن بیانی دیگر ، مانندِ سخنرانی، ابعاد شخصیت خواهر گرامی شان علیهاالسلام را آشکار می فرمودند ؛ احتمال پیدایی یکی از موانع گفته شده، خارج از انتظار نبود. پس چاره آن است که برای شناساندن ایشان به تشنگان معرفت، از ابزار زیارت بهره گیرد ؛ زیرا ظاهر زیارت، جز سلام دادن و معرفی نَسَب شریف ایشان و توسلی ساده و در عین حال رمزگونه نیست. اما جویندگان حقیقت، می توانند با موشکافی و تأمّل، به اسراری شگفت واقف گردند.

زیارتنامه ی حضرت معصومه علیهاالسلام

پذیرش زیارت حضرت معصومه علیهاالسلام مشروط به داشتن شناخت است، و یکی از راه های معرفت ایشان، اندیشیدن در زیارتنامه ی این

۱- ۱ . مستدرک الوسائل، ج، ص ۳۶۸ و بحاالانوار، ج ۴۸، ص ۳۱۶.

بانوی مکرّم است؛ زیرا از امام معصوم علیه السلام صادر گردیده.

جا دارد درباره ی این زیارتنامه قلم بزنیم.

اَللّهمَّ اسْتَجِبْ لَنا وَ تَقَبَّلهُ

زندگی نامه ی حضرت معصومه علیهاالسلام

نام شریفش «فاطمه» و مشهورترین لقب ایشان «معصومه» است . پدر بزرگوارشان، امام هفتم، حضرت موسی بن جعفر علیه السلام است و مادر گرامی شان حضرت نجمه علیهاالسلام ، مادر امام هشتم نیز هستند. بنابراین ، حضرت معصومه علیهاالسلام و امام رضا علیه السلام از یک پدر و مادرند.

آن حضرت روز اوّل ذی قعده ی ۱۷۳ ق ، در مدینه ی منوره ی تولد یافت،(۱) و به علت زندانی شدن پدر بزرگوارش تحت مراقبت برادر خود، امام رضا قرار گرفت.

در سال ۲۰۰ ق، امام رضا علیه السلام توسط مأمون، راهیِ خراسان گردید و بین برادر و خواهر جدایی افتاد.

سالی بعد حضرت معصومه علیهاالسلام به شوق دیدار برادر، و ادای رسالت خویش به سمت خراسان حرکت کرد. هنگامی که به ساوه رسیدند، مورد هجوم دشمنان قرار گرفته، عده ای از همراهانشان شهید گردیدند، و حضرت علیهاالسلام را نیز بنا بر نَقلی مسموم کردند؛ و چون دیگر امکان ادامه ی حرکت به طرف خراسان ممکن نبود، روانه ی قم شدند. آن بزرگوار، ۱۷

۱- ۱ . مروج الذهب، ج ۳، ص ۳۳۶.

روز در این شـهر زیست و سـرانجام در دَهُم ربیع الثّانی سال ۲۰۱ با انـدوه فراوان از دوری برادر، و بیماری، دیـده از جهان فرو بست.(۱)

همین که قبر آن بانوی ارجمنـد را مهیا کردنـد، دو سوار نقابـدار از جانب قبله به سـرعت نزدیک جنازه آمدنـد ؛ پیاده شدند و پس از خواندن نماز، یکی از آن دو وارد قبر شد و همراه با دیگری جسد پاک او را در دل خاک نهادند.(۲)

ص: ۱۲

۱- ۱ . بحارالانوار، ج ۴۸، ص ۲۹۰ و تاریخ قم / ۲۱۳.

۲- ۲ . پایگاه حسین انصاریان، منبع http://www.masoumeh.com با تخلیص.

فصل اول / فضایل آن حضرت در کلام معصومان (ع)

فصل اول

فضایل آن حضرت در کلام معصومان علیهم السلام

۱. دل سپردگی

حضرت معصومه دل های پاک امامان معصوم علیه السلام را شیفته ی خویش ساخته ؛ به گونه ای که می توان جایگاه ایشان را نزدِ معصومین علیهم السلام آشکارا احساس کرد. این فضیلت از کلام نورانی امام رضا علیه السلام به دست می آید، که به سعد اشعری قمی فرمود :

«یا سعد! عندکم لنا قبر...؛ ای سعد! نزدِ شما قبری است که از آنِ ماست.»(۱)

همانا ارزش قبر، به ارج شخصی باز می گردد که در آن آرمیده است. و امام رضا علیه السلام در این روایت، جایگاه ویژه ی آن بانوی بزرگوار را در دل امامان علیه السلام گوشزد و دل سپردگی خویش را به خواهر آشکار می کند.

۲. ضرورت شناخت

بی تردید معرفت خداوند و معصومان علیهم السلام از مهم ترین واجبات است

۱- ۱ . المستدرک، ج ۱۰، ص ۳۶۸ و البحار ، ج ۴۸، ص ۳۱۶ و ج ۹۹، ص ۲۶۵.

و حال اگر شناخت بزرگواری دیگر نیز بنابر گهر گفتارهای پیشوایان دین علیه السلام ضرورت یافت، باید به شأن والایِ او پی برد. از کلام نورانی معصوم علیه السلام برمی آید که حضرت معصومه علیهاالسلام چنین جایگاهی دارد؛ زیرا امام رضا علیه السلام می فرماید:

«مَنْ زارَها عَارِفا بِحَقِّها، فَلَهُ الْجَنَّهُ؛ هر کس شایستگی او را بشناسد و زیارتش کند، لایق بهشت است(۱)».

پُر واضح است که تلاش بندگان مؤمن الاهی برای رسیدن به بهشت است و چه اندکند کسانی که تلاششان را، فقط برای خداوند، ناب کرده اند. این کوشش با شرایطی خاص پذیرفته و ثمربخش خواهد شد؛ که در برخی امور، از جمله زیارت حضرت معصومه علیهاالسلام شناخت، شرط پذیرش است. آن جا که امام رضا علیه السلام می فرماید: زیارت فاطمه ی معصومه علیهاالسلام بهشت را در پی دارد؛ به شرط آن که زائر،حضرتش را بشناسد.

۳. ارزش آفرینی

مردان خدا ویژگی هایی شگفت انگیز دارند، که یکی از آن ها ارزش آفرینی است ؛ به گونه ای که هر چیزی که مزیّن به نام آنان می گردد، ارج می یابد، حُرمت پیدا می کند، و حرم می گردد ؛ و اگر همین جریان توسط معصوم علیهاالسلام مُهر تأیید بخورد، دیگر جای هیچ سخنی نمی مانَد.

ص: ۱۴

۱- ۱ . المستدرک، ج ۱۰، ص ۳۶۸.

قم، یکی از سرزمین هایی است، که به برکت وجود حضرت معصومه علیهاالسلام «حرم» شد.

امام صادق علیه السلام می فرماید:

«اِنَّ لَنا حَرَما، وَ هُوَ بَلْدَهُ قُمَّ؛ برای ما حرمی در، شهر قم است».

راز حرم بودن قم را آشکار می سازد:

«وَسَتُدْفَنُ فیها اِمْرأَهٌ، مِنْ اَوْلادِی، تُسَمّی فاطِمهُ؛ به زودی بانویی از فرزندان من در آن جا آرام می گیرد، که نامش فاطمه است».(۱)

حضرت معصومه علیهاالسلام فضایلی فراوان دارد، که به برخی اشاره کردیم و بعضی دیگر، از زیارتنامه استفاده می شود . در این باره نوشته هایی گوناگون وجود دارد ، که ما به همین اندازه بسنده می کنیم .

۱- ۱.المستدرک، ج ۱۰، ص ۳۶۸ و البحار، ج ۵۷، ص ۳۱۶.

بخش دوم : فضایل حضرت معصومه (سلام اللّه علیها) در کلام بزرگان

اشاره

بخش دوم

فضایل حضرت معصومه علیهاالسلام در کلام بزرگان

بزرگـان و عالمـان دین آن گاه که فضایل و برکات وجود حضـرت علیهاالسـلام را دیدنـد، سـکوت را روا ندانسـته، و هر یک فراخور شناخت خویش یا ظرفیت شنوندگان، نکاتی فرمودند، که شایان ذکر است.(۱)

۱. دیدگاه رهبر معظّم انقلاب ــ حفظه اللّه تعالی ــ

یکی از امتیـازات بزرگی که شـهر قم دارد ، این است که برگِرد مَضـجع شـریف یکی از برگزیـدگان اهـل بیت علیهم السـلام حضرت معصومه علیهاالسلام بنا شده است(۲).

۲. دیدگاه آیت اللّه مکارم شیرازی ــ مدّظلّه ــ

به عقیده ی من، بِه ترین چیزی که می شود در باره ی آن حضـرت گفت، آن جاذبه ای است که برای تشـکیل حوزه ی علمیه در جوار قبر مبارک آن حضرت بوده و هست.(۳)

۳. دیدگاه آیت اللّه صافی ــ مدّ ظلّه ــ

ص: ۱۶

۱- ۱ . نک: همگام با زائران عارف، جباری، محمدرضا.

۲- ۲ . همان .

۳- ۳ . همان / ۹۳.

قمی ها به واسطه ی حضرت معصومه علیهاالسلام ، به بهشت می روند.(۱)

۴. دیدگاه آیت اللّه فاضل لنکرانی ـ رحمه اللّه تعالی علیه ـ

کرامات ایشان خیلی بالاتر از این حرف هاست. ایشان کرامات معنوی و علمی نیز دارند، که اهمیت این ها بیش تر است.(۲)

ص: ۱۷

۱- ۱ . همگام با زائران عارف / ۱۲۷.

۲- ۲ . همان / ۸۳.

فصل اول / جایگاه حضرت معصومه(س) در زیارتنامه

فصل اول

جایگاه زیارت ایشان

از چگونگی بیان معصوم علیهاالسلام درباره ی زیارت حضرتش علیهاالسلام روشن می گردد که اصل زیارت ایشان، بدون در نظر گرفتن زیارتنـامه، مورد عنـایت ویژه ی آنـان بوده؛ زیرا علاـوه بر توجه دادن به زیـارت ایشـان دست به تشویق زده انـد، و یکی از بزرگ ترین پاداش های الاهی، یعنی بهشت را وعده داده اند، تا علاقه مندان را به زیارتش ترغیب کنند.

نگاهی به روایات، پشتوانه ی این گفتار است.

امام رضا علیه السلام می فرماید:

«مَنْ زارَها، فَلَهُ الْجَنَّةُ؛ هرکس او را زیارت کند؛ شایسته ی بهشت می گردد».(۱)

به همین مضمون روایت دیگری نیز وارد شده است:

امام رضا علیه السلام می فرماید:

«مَنْ زارَها عارِفاً بِحَقِّها، فَلَهُ الْجَنَّةُ».(۲)

ص: ۱۸

۱- ۱ . بحارالانوار، ج ۴۸، ص ۳۱۶. و وسائل الشّیعه، ج ۱۴، ص ۵۷۶.

۲- ۲ . المستدرک، ج ۱۰، ص ۳۶۸ و بحارالانوار، ج ۴۸،ص ۳۱۶و ج ۹۹، ص ۲۶۵.

امام جواد علیه السلام نیز می فرماید:

«مَنْ زارَعَمَّتی بِقُمَّ فَلَهُ الجَنَّهُ».(1)

و پیش تر از این دو بزرگوار، امام صادق علیه السلام فرمود:

«مَنْ زارَها، وَجَبَتْ لَهُ الجَنَّهُ».(2)

و باز فرمود:

«اِنَّ زیارَتَها، تَعادِلُ الجَنَّهَ».(3)

۱- ۱ . وسائل الشّیعه، ج ۱۴، ص ۵۷۶ و بحارالانوار، ج ۴۸، ص ۳۱۶.

۲- ۲ . بحارالانوار، ج ۴۸، ص ۳۱۷و ج ۹۹، ص ۲۶۷.

۳- ۳ . مستدرک الوسائل، ج ۱۰، ص ۳۶۸ و بحارالانوار، ج، ص ۲۱۹؛ با واژه ی «روی».

فصل دوم

جایگاه حضرت معصومه علیهاالسلام در زیارتنامه

همان گونه که از روایت های یاد شده برمی آید ، زائر حضرت معصومه علیهاالسلام بهشت را شایسته می گردد، به شرط این که: حقّ او را بشناسد، به فراخور توان خویش در این راه بکوشد، و بداند که فراخوان معصوم علیهاالسلام به زیارت کسی، خود نشان دهنده ی بزرگی اوست.

با دقت در مطالب پیش گفته و با توجه به روایات مربوط می توان تا حدودی به وادیِ شناختِ حضرتش راه یافت، اما ژرف نگری به متن زیارتنامه تأثیر فراوانی در افزونیِ معرفت دارد.

با بیان نکاتی چند، چراییِ گفتار روشن می گردد:

متن زیارتنامه از معصوم علیه السلام صادر شده است، و روشن ترین نتیجه ی آن، این است که: اگر خود نیز به زیارت حضرت علیه السلام می آمدند، همین زیارت را می خواندند.

۲. صدور متن زیارتنامه از معصوم علیه السلام در واقع بیانگر حقایقی است که نمی توان آن را، نوعی تعارف، اغراق و نظرداشتِ نسبتِ فامیلی دانست،

ص: ۲۰

بلکه فضایل موجود در شخصیت حضرت معصومه ایشان را بر آن داشته تا به بیان این حقیقت ها بپردازند.

پس سزاوار است زائر، پیش از زیارت، در فضای مفاهیم زیارتنامه قرار گیرد و بداند آنچه فرارو دارد، معرفی نامه ای است در قالب زیارتنامه.

فصل سوم

نگاهی کوتاه به زیارتنامه

۱. توجه دادن به این نکته که: سلام دادن به حضرت معصومه علیه السلام ، در عرضِ سلام دادن به پیامبران و معصومان علیهم السلام است.

۲. رعایت مقام معصومان علیه السلام در چگونگی سلام دادن، برای تشخیص جایگاه ویژه و والای رسول خدا صلی الله علیه و آله ، حضرت زهرا علیهاالسلام و امامان معصوم علیهم السلام . یعنی: طرز سلام دادن به پیشوایان دین با طرز سلام دادن به پیامبران پیشین تفاوت دارد، بدین سان که به چهارده معصوم علیهاالسلام با «کافِ» خطاب، سلام می کنند، برای نشان دادن حضور آنان در کنار مرقد مطهر. و نیز، شناساندن دیدگاه شیعه به انبیای الاهی، که گر چه نگاه به انسان های والای الاهی است، هیچ گاه در حد و اندازه ی مقام چهارده معصوم نیست.

۳. توجه به این نکته که: چرا در زیارتنامه، حضرت معصومه علیهاالسلام را دختر، خواهر و عمّه ی معصوم علیه السلام معرفی می کند؟

زیرا ایشان کسی است که تربیت معصوم علیهاالسلام را پذیرفته و معصومه ی

ص: ۲۲

حقیقی است؛ نَه این که تنها درصدد بیان نَسَب شریف حضرت برآمده است.

۴. وجود دعاهای پیاپی، مهم و سرنوشت ساز در انتهای زیارتنامه و توجه به این نکته که : در محضر این بزرگوار، نباید فقط به ذکر حوایج مادّی و زودگذر دنیوی بسنده کرد، بلکه توانایی خدادادیِ حضرتش در دستگیری از بیچارگان و درماندگان بسیار فراتر از امور مادی و عادی است.(۱)

۵. تفکر درباره ی شأن حضرت معصومه، و این که حضرت، با برخورداری از مراتب مقام ولایت، توانایی شفاعت را نیز دارد؛ که عصمت معصومیّه، از این بخش، قابل درک است(۲).

۶. نباید زیارت آن حضرت علیه السلام را دست کم گرفت: زائر باید عاجزانه از درگاه خداوند بخواهد تا زیارتش را بپذیرد، که پذیرش آن سبب عاقبت به خیری اش می گردد.

هر کدام از موارد یاد شده ، توضیحاتی بیش تر دارند، که در ادامه خواهد آمد.

ص: ۲۳

۱- ۱ . نک: فصل سوم.
۲- ۲ . «یا فاطِمَهُ اشْفَعی لی فی الجَنَّه، فَاِنَّ لَکِ عِندَاللّه ِ شَأْناً مِنَ الشَأْنِ»؛از متن زیارتنامه.

فصل چهارم

منابع زیارتنامه

امام رضا علیه السلام به سعداشعری قمی فرمود: فَاِذا أَتَیْتَ الْقَبْرَ...:

چون بر مزار حضرت معصومه حضور یافتی، بالای سرِ مبارکش روبه قبله بِایست و ۳۴ بار «اللّه اکبر» و ۳۳ بار «سبحان اللّه» و ۳۳ بار «الحمدللّه» بگو. آن گاه بخوان:

اَلسَّلامُ عَلَی آدَمَ صَفْوَهَ اللّه ِ...

در این جا به نکاتی چند، اشاره می شود:

۱. بسیار غریب و شگفت است که معصومی علیه السلام برای امامزاده زیارتنامه صادر کرده باشد.

۲. منبع این زیارتنامه عبارت است از:

الف. بحارالانوار، ج ۹۹، ص ۲۶۵، باب ۱، زیاره فاطمه بنت موسی علیه السلام بقم.

ب. مستدرک الوسائل، ج ۱۰، ص ۲۶۵، باب استجاب زیاره فاطمه بنت موسی بن جعفر علیه السلام .

برای آن حضرت، دو زیارتنامه ی دیگر نیز ذکر شده(۱)؛ اما چون هدف، شرح این زیارتنامه است، از توضیح درباره ی آن ها، صرف نظر می کنیم.

ص: ۲۵

۱- ۱ . نکته: مجموعه ی مقالات محمد صغری نژاد،ج ۴،ص ۲۹.

فصل پنجم / آداب زیارت

فصل پنجم

آداب زیارت

زائر بایـد بداند به زیارت کسـی می رود که امام معصوم علیهاالسـلام به زیارتش عنایتی ویژه داشـته و نباید بپندارد که چون او یک امامزاده است نَه امام، هرگونه که بخواهد، وی را زیارت کند، مثل زیارت اهل قبور(۱).

و نیز، نباید مَنّتی به میان آید.

پس سزاوار است زائر، به آداب زیر توجه کند:

۱. داشتن آرامش و وقار؛ ۲.طاهر بودن و هنگامِ داشتن عذرموجّه، در دل عذرخواه باشد؛ ۳.خلوص نیّت؛ ۴.پرهیز از گناهان ؛

۵.اجازه ی ورود خواستن؛ ۶.با یاد حق تعالی وارد شدن؛ ۷.زائر باید بداند به زیارت کسی می رود در پرتو الطاف خداوندی از نیّات، گفتـار و رفتـار وی، آگـاه است: بنـابراین: نبایـد با کاری خلافِ رضای الاهی، مایه ی رنجش خاطر آن بانوی بزرگوار گردد.(۲)

۱- ۱ . مانندِ عذر بانوان، در مدّت حیض.

۲- ۲ . از جمله: نگاه به نامحرم، بدحجابی، بلند سخن گفتن، بی احترامی به خادمان و مردم و... .

فصل ششم / تسبیحات حضرت فاطمه زهرا(س)

فصل ششم

تسبیحات حضرت فاطمه ی زهرا علیهاالسلام

در روایتی از امام رضا علیه السلام ، در چگونگی زیارت حضرت معصومه علیهاالسلام چُنین آمده است:

«زیارتنامه را، با تسبیحات حضرت زهرا علیهاالسلام آغاز کن».

در این باره به نکاتی اشاره می کنیم:

حضرت زهرا علیهاالسلام از خستگی کارِ منزل، به رسول خدا صلی الله علیه و آله شکوا بُرده، فرمود : برای انجام کارهای خانه، نیاز به کنیزی دارد، که مددکار ایشان باشد. پیامبر اکرم، تسبیحاتی به دخترش آموخت، که به تسبیحات زهرا علیهاالسلام معروف شد، تا بانوی دو عالَم، خستگی خود را با یاد خدا برطرف سازد.(۱)

زائر هنگام ورود دچار خستگی است؛ خستگی جسم، که یکی از عوامل آن می تواند پیمودن راه سفر باشد؛یا خستگی روح، که بر اثر گناه، یا مشکلات فراوان زندگی و... پدید می آید؛ یا هردوی آن ها.

۱- ۱ . من لایحضره الفقیه، ج، ص و بحارالانوار، ج ۴۳، ص ۸۲ و ج ۸۲، ص ۳۲۹.

پس لازم است خستگی ها را برطرف سازد و با نشاط، به زیارت بپردازد. یکی از راه های رفع خستگی ها، گفتن تسبیحات حضرت زهرا علیهاالسلام است. و نیز می تواند با آن، بر نشاط خویش بیفزاید.

خدا در قرآن کریم، بندگان خود را به ذکر فراوان فرا می خوانَد(۱). و در روایاتی فراوان آمده است: «اگر کسی تسبیحات حضرت زهرا علیهاالسلام را بگوید ، از کسانی است که ذکر فراوان گفته است(۲)». چه نیکوست زائر، قبل از زیارت، ذکر خدا بگوید؛ زیرا خاستگاه عظمت زیارت شونده (حضرت معصومه) خداوند است.

این نکته نیز نوشتنی است که:

در زیارت ائمّه ی معصومین علیه السلام به گفتن: «اللّه اکبر»، «لااله الااللّه»،«الحمدللّه»، «سبحان اللّه» و ... تأکید گردیده، ولی در زیارتنامه ی حضرت معصومه علیهاالسلام به ذکر تسبیحات حضرت زهرا علیهاالسلام دستور داده شده، تا بفهمانند: معصومین علیهاالسلام با داشتن درجات والا هرگز خدا نیستند! و هر چه دارند از خداوند متعال است؛ مبادا کسی با غلوّ، مورد نفرت آن بزرگواران واقع گردد. پس: توسل به آنان نیز طریقه ای برای رسیدن به خداوند است، نَه این که خودشان مقصد نهایی باشند.

اما مقام اولیای الاهی، مانندِ حضرت معصومه علیهاالسلام را باید با معصومان سنجید. و باید دانست آنان با وجود داشتن منزلت های والا، هرگز همرتبه ی امام نیستند. و هر چه دارند به برکت امامان است که خداوند به

۱- ۱ . اَحزاب / ۴۱.

۲- ۲ . وسائل الشّیعه، ج ۶، ص ۴۴۱ و بحارالانوار، ج ۸۲، ص ۳۳۵.

آنان عطا فرموده است. و یکی از راه های دسترس به امامان، توسل به اولیای گران قدر الاهی است.

بنابر این ، هنگام زیارت حضرت معصومه علیهاالسلام ، ذکر مطلق وارد نشده، بلکه فرمان به گفتن تسبیحی داده اند که به نامِ نامیِ یکی از معصومان یعنی حضرت زهرا علیهاالسلام زینت یافته است.

ص: ۲۹

فصل هفتم

زیارتنامه

«اَلسَّلامُ عَلَی آدَمَ صَفْوَهِ اللّه ِ، ...تا ... اَلسّلام عَلَی الوَصِیّ مِنْ بَعْدِهِ».

۱. چرا سلام بر انبیا علیه السلام ؟

زیرا ایمان اسـلامی زمانی کامل می گردد که آدمی به هر آن که قرآن فرموده مؤمن باشـد؛ و در قرآن کریم، ایمان به پیامبران پیشین، از شرایط ایمان است.(۱)

۲. چرا نام برخی انبیا؟

در زیارتنامه فقط نام پیامبران اولوالعزم(۲) ذکر شده؛ تا جایگاه خاصّ آنان، با برجستگی نشان داده شود.

ص: ۳۰

۱- ۱ . بقره / ۲۸۵.

۲- ۲ . اسـتاد مطهری می نویسـد: «مـا دقیقـا نمی دانیم پیغمبران اولوالعزم چنـد نفر بوده انـد، خصوصـا بـا توجه به ین که قرآن تصـریح می کند فقط داسـتان بعضـی پیامبران را بازگو کرده... ولی می دانیم که نوح و ابراهیم وموسـی و عیسی و خاتم الانبیا علیهم السلام پیامبران اولوالعزم و صاحب شریعت بودند و به هر یک از آنان دستورها و قوانینی وحی شده، که به مردم ابلاغ و آن ها را بر اساس آن قوانین تربیت کننـد» نک: مجموعه ی آثار، ج ۲، ص ۱۹۸ و فرهنگ استاد ، مهدی خلیلیان ، ص ۹۳ ؛ با تلخیص و تصرّف.

۳. چرا سلام بر چهارده معصوم؟

زیرا منزلت چهارده معصوم، بالا تر از مقام حضرت معصومه است، و در سایه ی برکت آفرین آن هاست که کسانی مانند حضرت معصومه علیهاالسلام پرورش می یابند . علاوه این که، معرفی آنان در معرفی فاطمه ی معصومه علیهاالسلام نقش فراوانی دارد؛ چرا که پس از یادآوری رابطه ی نَسَبی حضرتش با معصومان علیه السلام به ارتباط تربیتی میان آنان می پردازد.

پیش از این نیز گفتیم برای نشان دادن برتریِ چهارده معصوم علیه السلام بر انبیای گذشته، طرز سلام دادن، تغییر یافته ، به جایِ عبارت «السّلامُ عَلی رَسُولِ اللّه» جمله ی «السَّلامُ عَلَیْکَ یا رَسُولَ اللّه ِ» وارد شده است.

تعبیر «السَّلامُ عَلَیْکَ» برای معصومان، اِشراف آن بزرگواران بر زائران و حضورشان را، در این مکان مقدس می رسانَد؛ زیرا محبوبیت حضرت، نزدِ معصومان، بسیار زیاد است.

اما سلام بر حضرت مهدی علیه السلام به گونه ای دیگر آمده، تا اشاره ای باشد بر غایب بودن آن حضرت: السَّلام عَلَی الوَصِیِ مِنْ بَعْدِه».

جالب آن که حضرتش علیه السلام علاوه بر «ولیّ»، «وصی»،و «حجت»، با اوصافی در خور تأمل ستوده شده، و آن، تعبیر به «نور» و«سراج» است؛ که در حقیقت می تواند تعبیری دیگر از روایت معروفی باشد که فرموده اند:

«سودمندی از مهدی علیه السلام در زمان غیبت، مانندِ بهره گیری از خورشید

در پشت ابرها است(۱)».

سودمندیِ خورشید در پسِ ابر، نور و گرمایی است که به همگان می رسانَد؛ هرچند پرتوافکنی اش دیده نشود. و حضرت مهدی علیه السلام به گاهِ غیبت، نور است، جهان را روشن می سازد. و سراج (چراغ) است، گرما می بخشد تا نیروی نهفته در بندگان را برای بندگی شکوفا سازد، و آنان سرزنده و پُرنشاط به پرستش معبود خویش بپردازند(۲).

اَلسَّلامُ عَلَی آدَمَ صَفْوَهِ اللّه ِ.

هر وصف از اوصافی که برای انبیا در زیارتنامه آمده، ویژگی خاصّ آن پیامبر نیست، بلکه اشاره ای است به برجسته ترین ویژگی های آنان ؛ برای مثال: همان گونه که آدم علیه السلام «صفی اللّه» است، ابراهیم علیه السلام و سایر پیامبران علیه السلام نیز صفی اللّه هستند. فقط وصفِ «خیر خلق اللّه» ویژه ی رسول خدا صلی الله علیه و آله است و هرگز کسی به آن، وصف نمی گردد.

همین سخن، درباره ی معصومان علیه السلام نیز صادق است؛ مثلاً: درباره ی حضرت موسی بن جعفر علیه السلام صفت های «طاهرالطّهر» آمده، در حالی که سایر معصومان نیز چُنین اند.

اما قرآن، درباره ی آدم علیه السلام و این که او «صفوه اللّه» و برگزیده ی خداوند است، می فرماید:

۱ـ ۱ . بحارالانوار، ج ۳۶، ص ۲۵۰.

۲ـ ۲ . به دیگر سخن: نور وجودش به عالم انسانی می رسد، وغیبت آن حضرت، مانع از نفع وجودی اش نیست؛ نک: اسرار و فواید وجود حضرت ولیّ عصر در زمان غیبت ، سیّد اسماعیل رسول زاده ص / ۲۲ - ۴۵.

«اِنِ اللّهَ اصطَفی آدَمَ وَ نُوحاً وَ آلَ اِبْراهیمَ وَ آلَ عِمْرانَ عَلَی الْعالَمین»؛(۱) همانا خداوند، آدم و نوح و خاندان ابراهیم و عمران را بر جهانیان برگزید.»

اَلسَّلامُ عَلَی نُوحٍ نَبِیِ اللّهِ

قرآن می فرماید:

«اِنا اَوْحَیْنا اِلَیْکَ، کَما اَوْحَیْنا اِلی نُوحٍ، وَالنَّبیینَ مِنْ بَعْدِهِ...»(۲)؛ ما بر تو وحی فرستادیم؛ همان گونه که بر نوح و پیامبران پس از او وحی فرستادیم .

و همچنین خداوند در آیه ای دیگر، سلام خود را بر نوح ارزانی می دارد:

«سَلامٌ عَلی نُوحٍ فِی الْعالَمین»(۳).

اَلسَلامُ عَلَی اِبراهیمَ خَلیل اللّهِ

در روایاتی فراوان، نام «ابراهیم علیه السلام » با لقب «خلیل اللّه» آمده است(۴).

قرآن نیز سلام پروردگار بر ابراهیم را، اعلام می دارد:

(سَلامٌ عَلَی اِبْراهیمَ).(۵)

اَلسّلامُ عَلَی مُوسی کَلیمِ اللّهِ

۱- ۱ . بقره/ ۱۳۳.

۲- ۲ . نسا / ۱۶۳.

۳- ۳ . صافات/ ۷۹.

۴- ۴ . کافی، ج ۱ ، ص ۴۷۳ و ج ۴، ص ۲۰۵؛ من لایحضره الفقیه، ج ۲، ص ۶۰۴ و بحار الانوار، ج ۱۰، ص ۱۷۹ و... .

۵- ۵ . صافات/ ۱۰۹.

قرآن کریم می فرماید: «کَلَّمَ اللّه ُمُوسَی تَکْلِیماً».(۱)

خداوند با موسی علیه السلام جانانه سخن گفت.

اَلسَّلامُ عَلَی عیسی رُوحِ اللّه ِ

قرآن می فرماید:

«اِذْ قالَ اللّه: یا عِیسَی بْنِ مَرْیَمَ! اذْکُرْ نِعْمَتِی... اِذْ اَیَّدتُکَ بِرُوحِ الْقُدُسِ».(۲)

آن گاه که خداوند فرمود: ای عیسی! یادآور، نعمتم را که تو... را به روح القدس تأکید کردم.

السَّلام عَلَیْکَ یا رَسُولَ اللّه ِ. اَلسَّلامُ عَلَیْکَ یا خَیْرَ خَلْقِ اللّه ِ. اَلسَّلامُ عَلَیْکَ یا صَفِیَ اللّه ِ.اَلسَّلامُ عَلَیْکَ یا مُحَمَّدَبْنَ عَبْدِاللّه ِ خاتَمَ النَبیّینَ.

۱. پیامبر صلی الله علیه و آله ؛ رسول خدا ؛ قرآن می فرماید: «مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّه ِ»(۳)؛

۲.پیامبر صلی الله علیه و آله ؛ بِه ترین آفریده ی الاهی ؛ در این باره روایاتی فراوان وجود دارد، که می تواند پشتوانه ی این عقیده باشد(۴)؛

۳.پیامبر صلی الله علیه و آله ؛ برگزیده ی پروردگار؛ خود حضرت می فرماید: اِنَّ اللّه اصْطَفانی؛(۵)

۴.پیامبر صلی الله علیه و آله ؛ محمد فرزند عبداللّه؛

۱- ۱ . نسا/ ۱۶۴.

۲- ۲ . مائده / ۱۱۰.

۳- ۳ . فتح / ۲۹.

۴- ۴ . الفقیه، ج، ۱ ص ۲۰۶؛ التهذیب، ج ۶، ص ۱۰؛ الوسائل، ج ۶، ص ۳۲۵ و ۳۸۸ و ۳۲۹؛ البحار، ج ۱۰، ص ۷۴ و... .

۵- ۵ . البحار، ج ۶ ، ص ۳۲۳ و ۳۷۴؛ و ج ۳۸ ، ص ۹۲.

۵.پیامبر صلی الله علیه و آله ؛ خاتم پیامبران ؛ قرآن می فرماید:

«ماكانَ مُحَمَّدٌ اَبا اَحَدٍ مِنْ رِجالِكُمْ، وَلكِنْ رَسُولَ اللّه ِ، وَخاتَمَ النَّبيينَ، وَكانَ اللّه ُ بِكُلِّ شَى ءٍ عَلِيماً»(۱)؛

محمّد صلی الله علیه و آله پدر هیچ یک از مردان شما نیست، او فرستاده ی خداوند، و پایان بخش پیامبران است. و خدابر هر چیز آگاه است.

اَلسّلامُ عُلَيْكَ يا اَميرَالمُؤمِنينَ عَلِىَ بْنَ اَبى طالِبٍ وَصِىَّ رَسُؤلِ اللّه ِ

۱. علی صلی الله علیه و آله ؛ امیرمؤمنان

مردی نزد امام علی علیه السلام آمد و گفت: خود را امیر مؤمنان می دانی؟ چه کسی تو را برآنان امیر کرد؟ حضرتش فرمود: «اللّه ُعَزَّوَجَلَّ اَمَّرنى عَلَيْهِم؛ خداوند مرا بر آنان امیر قرار داد.» آن مرد نزدِ رسول خدا صلی الله علیه و آله رفت؛ پیامبر نیز گفتار علی علیه السلام را تصدیق کرد(۲).

۲. علی علیه السلام ؛ وصی رسول خدا صلی الله علیه و آله

رسول خدا صلی الله علیه و آله در این باره فرموده اند: «اِنَّ عَلِيّاً وَصيّى وَخَليفَتى(۳)؛

علی علیه السلام وصی و جانشین من است».

السَّلامُ عَلَيْكِ يا فاطِمَهُ سَيِّدَهِ نِساءِالْعالَمِينَ

ص: ۳۵

۱- ۱ . اَحزاب / ۴۰.

۲- ۲ . بحارالانوار، ج ۳۶، ص ۲۲۷.

۳- ۳ . الفقیه، ج ۴، ص ۱۷۹ و ۴۲۰؛ بحارالانوار، ج ۲۲، ص ۳۶۸و ۴۹۹ و... و نیز: کافی، ج ۱۰، ص ۸۸ و ۳۵۵ و ۵۲۵ و ج ۳، ص ۴۲۲ و ج ۵، صی ۲۸۴ و... .

فاطمه علیهاالسلام ؛ سَرور زنان جهان

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند:

«اِنَّ... فاطِمَهَ سَیِّدهُ الْعالَمینَ، اِبْنَتی(۱)؛ فاطمه سَرور زنان جهان دختر من است».

اَلسَّلامُ عَلَیْکُما یا سِبْطَیْ نَبِیِّ الرَّحمهِ، وَسَیِّدَیْ شَبابِ اَهْلِ الْجَنَّهِ

امام هادی علیه السلام در روایتی به این دو صفت، آشکار اشاره کرده است(۲).

اَلسّلامُ عَلَیْکَ یا زَیْنَ الْعابِدینَ، وَ قُرَّهَ عَیْنِ النّاظِرینَ

۱. امام سجاد؛ زیور پرستش گران

آن گاه که شیطان نتوانست امام سجاد را، از حال و هوای نماز باز دارد، صدایی بلند شد که: «اَنْتَ زَیْنُ الْعابِدینَ(۳)».

۲. امام سجاد؛ روشنای چشم بینندگان

این تعبیر در مستدرک با عبارت «روی عن الائمه علیه السلام » آمده است(۴)

اَلسَّلام عَلَیْکَ یا مُحَمَّدَبْنَ عَلِیٍ باقِرِالْعِلْمِ بَعْدَالنَّبِیِّ صلی الله علیه و آله

امام پنجم؛ شکافنده ی علوم

رسول خدا صلی الله علیه و آله به جابر درباره ی صفات آن حضرت فرمود:

۱- ۱ . الفقیه، ج ۴، ص ۱۷۹ و ۴۲۰؛ بحارالانوار، ج ۸ ص ۲۲ و....

۲- ۲ . بحارالانوار، ج ۹۹، ص ۱۷۸.

۳- ۳ . همان ، ج ۴۶ ، ص ۵.

۴- ۴ . المستدرک، ج، ۶، ص ۳۱۶. و نیز: بحارالانوار، ج ۸۸، ص ۳۷۵، ج ۸۹، ص ۱۱۳ و....

«یَبْقَرُالْعِلْمَ بَقْراً(۱)؛ حقیقتا علم را می شکافد».

اَلسَّلامُ عَلَیْکَ یا جَعْفَرَبْنَ مُحَمَّدٍالصّادِقِ الْبارَّالْاَمینَ

۱. امام ششم؛ امامی راستگو

این لقب، از رایج ترین القاب حضرت علیه السلام در کتاب های روایی و غیرروایی است.

۲. امام ششم؛ امامی نیکوکار

این لقب نیز به صورت متعدد برای ایشان آمده است(۲).

۳. امام ششم؛ امامی امین

این لقب علاوه بر این جا، در زیارتنامه ی جامعه ای نیز آمده است(۳).

اَلسَّلامُ عَلَیْکَ یا مُوسَی بْنَ جَعْفَرَالطّاهِرِالطُّهْرِ

لقب های «طاهر» و «طهر»، برای امام کاظم علیه السلام در مأخذی دیگر مشاهده نشد. پس به آنچه در زیارتنامه آمده و معنای ظاهری آن بسنده می کنیم : «درود بر تو ای موسی! فرزند امام صادق؛ ای پاکی بخش؛ پاکیزه!».

اَلسَّلامُ عَلَیْکَ یا عَلیِّ بْنَ موُسیَ الَّرضَاالْمُرْتَضی

ص: ۳۷

۱- ۱ . الکافی، ج ۱، ص ۴۶۹؛ بحارالانوار، ج ۳۶، ص ۳۱۲ و...

۲- ۲ . الفقیه، ج ۲، ص ۶۰۲ و ۶۰۴؛ التهذیب، ج ۶، ص ۸۸ و البحار، ج ۹۲ ، ص ۲۳۰ و ج ۹۹ ، ص ۴۶.

۳- ۳ . عیون اخبارالرّضا، ج ۲، ص ۲۶۹.

رضا، یعنی خشنود؛ و مرتضی، یعنی مورد خشنودی قرار گرفتن.

این دو صفت در کتاب های روایی، فراوان آمده است(۱).

اَلسَّلامُ عَلَیْکَ یا مُحَمَّدَبْنَ عَلیٍّ، التَّقی:

سلام بر تو ای امام نُهُم، حضرت جوادالائمه علیه السلام !

اَلسَّلامُ عَلَیْکَ یا عَلِیَ بْنَ مُحَمَّدٍالنَّقیالنّاصِح اْلاَمینِ

لقب «تقی» برای امام جواد علیه السلام و لقب «نقی» برای امام هادی علیه السلام ،مشهورتر از آن است که نیاز به توضیح داشته باشد. اما لقب «ناصح» و «امین» را برای امام هادی علیه السلام در جایی نیافتیم.

اَلسّلامُ عَلَیْکَ حَسَنَ بْنَ عَلِیٍّ

درود بر تو این امام حسن عسکری علیه السلام ، امام یازدهم!

اَلسَّلامُ عَلَی الْوَصِّیِ مِنْ بَعْدِهِ، اَللّهُمَّ صَلِّ عَلَی نُورِکَ وَ سِراجِکَ، وَوَلیِّ وَلیِّکَ، وَوَصِیِّ وَصیِّکَ، وَ حُجَّتِکَ عَلَی خَلْقِکَ

درود بر وصیّ امام عسکری علیه السلام خدایا! تو نیز بر نور و چراغی که خود روشن ساخته ای، درود فرست و بر سرپرست ولایت از طرف ولیّ تو، و وصیّ امامت از طرف وصیّ تو، و حجت تو بر آفریدگانت نیز .

ص: ۳۸

۱- ۱ . برای نمونه، نک: الفقیه، ج۲ ،ص ۲۰۶ و التهذیب، ج ۶، ص ۸۶.

در این قسمت القابی همچون «ولی» و «وصی» و «حجت» آمده، که به دلیل روشن بودن، محتاج توضیح خاصّی نیست.

معنای «نور» و «سراج» نیز پیش از این، نوشته آمد.

«اَلسّلامُ عَلَیْکَ یا بِنْتَ رَسوُلِ اللّه ِ... تا... اَلسَّلامُ عَلَیْکَ یا بِنْتَ موُسَی بْنَ جَعْفَرٍ وَ رَحْمَهُ اللّه و بَرَکاته».

آنچه در این قسمت از زیارتنامه چشمگیر است، شناساندن حضرت معصومه علیهاالسلام از نظر نَسَب شریف ایشان است. این که حضرتش، دختر رسول خدا صلی الله علیه و آله فاطمه ی زهرا علیهاالسلام خدیجه ی کبری علیهاالسلام ، امام حسن علیه السلام امام حسین علیه السلام امام سجاد علیه السلام ، امام باقر علیه السلام ،امام صادق علیه السلام ، امام کاظم علیه السلام ،و نیز خواهر امام رضا علیه السلام ، و عمّه ی سایر امامان علیه السلام است.

برای روشن شدن پیامبر این بخش، لازم است نگاهی دیگر بر سلام بر انبیا و معصومان علیهم السلام بیندازیم و پیام آن را دریابیم.

پیام سلام دادن بر انبیا و معصومان علیه السلام این است که آن بزرگواران علیه السلام در مدارِ تربیت الاهی قرار گرفته اند و بر این اساس، مأمور اجرای اوامر خداوندی گردیده اند.

در این حال ، آن گاه که بر حضرت معصومه علیهاالسلام سلام داده می شود، در حقیقت به این معنا است که: آن بانوی بزرگوار نیز آیین تربیتی آنان را پذیرفته، با تلاش خداپسندانه، خود را در آن طریقه قرار داده است. و چه بسا لقب «معصومه» با همین نکته، گره زدنی باشد؛ زیرا قطعا لقبی تشریفاتی نیست.

ص: ۳۹

آیا داشتن نَسَب شریف، فضیلت است؟

از داستان عزل شـدن فرزنـد نوح، از فرزندی و اهل پدر(۱)، چُنین برمی آید که صِرفِ وابستگی به انسان های والا، فضـیلت محسوب نمی شود ؛ زیرا همه چیز به دست خداوند است، و آن گاه که او نپذیرد، تلاش کوشندگان برای اثبات، یا نفی چیزی بیهوده خواهد بود.

آری، اگر کسی علاوه بر فرزند بودن، پذیرای آیین تربیتی نیز باشدو به آن، جامه ی عمل بپوشانَد، فرزند بودن هم فضیلت می شود؛ زیرا علاوه بر داشتن تربیت صحیح، زینت و مایه ی افتخار و سُرور، برای اجداد طاهرینش است؛ که بی تردید همه ی این ها مایه ی خشنودی آن بزرگوار و در نتیجه خداوند است.

چرا حضرت معصومه علیهاالسلام به نَسَب معرفی می گردد؟

همان گونه که گفتیم، صِرفِ فرزند انسان شـریف بودن، فضـیلت آفرین نیست؛ زیرا هم، داستان فرزند نوح علیه السلام بر آن اشـاره دارد، و هَم با عـدالت خداونـد سازگار نیست. چرا که اگر چنین معیاری، فضـیلت به شـمار آیـد و در هـدایت آفرینی و تقرب به پیشـگاه الاهی کافی باشـد، گناه دیگران که از داشـتن نَسَب شـریف محروم انـد چیست، که بـدین واسـطه، بهره های یادشده، شامل حالشان نمی گردد؟

بنابراین ، حضـرت معصومه علیهاالسـلام با پذیرش آیین تربیتی اجداد پاک خویش آن هم نَه به واسطه ی فرزند معصوم بودن، بلکه از روی اختیار و

۱- ۱ . هود/ ۴۶.

در سایه ی عمل به آن، به مقامی رسیده که علاوه بر نَسَب، استحقاقِ دختر، خواهر و عمّه ی معصوم بودن از نظر تربیت را نیز یافته است.

چرا که بسیاری افراد، با داشتن موقعیتی همانندِ آن حضرت، به واسطه ی عملکردهای ناشایست، لقب هایی مانندِ «کذّاب» و... را گرفتند!

به عبارت دیگر: حضرت معصومه علیهاالسلام بر اساس نَسَبْ دختر، خواهر، عمّه ی معصوم بود و توانست با اعمال خداپسندانه، شایستگی این عنوان ها را برای خود حفظ کند.

چرا دختر حسن و حسین علیهماالسلام ؟

این زیارتنامه ، حضرت معصومه علیهاالسلام رادختر امام حسن و امام حسین علیهماالسلام معرفی می کند، در حالی که امامان بعد از امام حسین علیه السلام فرزندانِ ایشان هستند؛ و حضرت معصومه از نواده های امام حسین است!

در پاسخ باید گفت:

اولاً: فرزند تربیتی هر شخص بر فرزند مربی او نیز اطلاق می شود.و بدیهی است که حضرت معصومه علاوه برتربیت حسینی از تربیت حَسَنی نیز برخوردار بود و همین جمله با توضیحات پیشین می تواند دلیل گفتار محسوب گردد.

ثانیا: گرچه حضرت معصومه علیهاالسلام از طرف پدر به امام حسن علیه السلام نمی رسد، نَسَبش از سوی مادر به ایشان می رسد زیرا امام سجاد علیه السلام با دخترعموی خویش فاطمه (فرزند امام حسن) ازدواج کرد.

ص: ۴۱

بنـابراین ، امـام بـاقر، فرزنـد آن دو بزرگوار (امـام سـجاد و فـاطمه) است. و همه ی امامـان، پس از امام باقر علیه السـلام از نظر نَسَبی، بینِ امام حسن و امام حسین مشترکند.

در نتیجه: حضـرت معصومه علیهاالسـلام را می توان افزون بر دختر امام حسـین، دختر امام حسن نیز نامیـد؛ یعنی ایشان با چهار واسطه به امام حسین، و با سه واسطه به امام حسن می رسد.

اَلسَّلامُ عَلَیْکِ ... تا... اَنْ لا یَسْلُبَنا مَعْرِفَتِکُمْ

فضای حاکم بر این قسـمت از زیارتنامه، فضای ارائه ی حاجت، و تقاضای اجابتِ آن است. حوایجی که در این قسـمت عَرضه می گردد، پیام هایی متعدد دارد:

پیام اول

مقـام حضـرت معصومه علیهاالسـلام بسـی فراتر از آن است که در محضـرشان، تنها به تقاضاهای کوچک دنیوی و مادّی اکتفا گردد؛ بلکه باید علاوه بر خواسته های مادّی، ایشان را چاره ساز نیازهایی بس بزرگ تر دانست.

پیام دوم

نوع حوایـج معنوی مطرح شده، جملگی دارای بارِ معنایی فوق العاده ای هسـتند، که رسـیدن به آن، بدون وساطت اولیای ویژه ی خداوند امکان پذیر نیست؛ و حضرت معصومه علیهاالسلام یکی از آنان است.

پیام سوم

معرفی حوایج بسیار مهم، که عبارت اند از:

۱. جریان آشناسازی میان ما و آن بزرگواران در بهشت؛

۲. محشور شدن در گروه آنان؛

۳. وارد شدن بر حوض کوثر که متعلق به رسول خدا صلی الله علیه و آله است؛

۴. سیراب شدن از جامی که آن نیز متعلق به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله است، به ویژه که با دست های مبارک امیرمؤمنان صورت گیرد؛

۵. احساس شادمانی در جوار آن بزرگواران؛

۶. گِرد آمدن با آنان در سایه ی سرپرستی رسول خدا صلی الله علیه و آله ؛

۷.فراموش نکردن راهِ رسیدن به این مقام و دریافتن این معنا که رسیدن به آن فقط با داشتن معرفت امکان پذیر است، و نباید آن رااز دست داد.

عَرَّفَ اللّه ُبَیْنَنا وَ بَیْنَکُمْ فِی الْجَنَّهِ؛

خداوند در بهشت، ما و شما را به هم می رسانَد.

بی تردید، لذت های بهشتی در سایه ی نعمت های الاهی فراهم می گردد، اما باید دانست که چیزی مانند همدم مورد علاقه نمی تواند این لذایذ را به اوج برساند؛ چه بسا برای برخی ، داشتن همدم مناسب در بهشت، از نعمت های بهشتی جالب تر و جذاب تر باشد. آری ممکن است کسی همدم کنار خود را نشناسد، و بر اثر این نادانی از پاره ای بهره هامحروم گردد.

مخصوصا اگر انسان در بهشت، کنار معصومان علیه السلام قرار گیرد، ولی آنان را نشناسد، از فیضی بزرگ، محروم شده است.

ص: ۴۳

در این هنگام زائر از خداوند می خواهد بینِ او و اولیایش در بهشت آشنایی دهد، تا بداند همدم چه کسانی است.

وَ حَشَرَنا فی زُمْرَتِکُمْ؛

محشورشدن با اولیای حق، نَه تنها یک مقام، بلکه آرزوی هر مؤمن آگاه از مقام آنان است.

این مقام، به گروهی خاص وعده داده شده ، همچون:

۱.دوستاران اهل بیت علیهم السلام ؛

رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید:

«مَعاشِرَ اَصْحابی! مَنْ اَحَبَّ اَهْلَ بیتی حُشِرَ معنا(۱)؛ ای اصحاب من! هرکس اهل بیت مرا دوست بدارد، با ما محشور می شود».

۲.مؤمنی که مرگش سه شنبه فرا رسد؛

حضرت علی علیه السلام می فرماید:

«مَنْ ماتَ یَوْمَ الثُّلاثاءِ مِنْ الْمُؤمِنینَ، حَشَرَهُ اللّه عَزَّوَجَلَّ مَعَنا(۲)؛ اگر مؤمنی سه شنبه بمیرد، خداوند او را با ما محشور می گردانَد».

بر اهل دقت پنهان نیست که قید «ایمان» در روایت، شایسته ی تأمل است.

۳.چشمی که بر مصیبت اهل بیت علیه السلام بگرید؛

امام رضا علیه السلام می فرماید:

«یا دِعْبَلُ مَنْ ذَرَفَت عَیْناهُ عَلَی مُصابِنا، وَبَکَی لِما اَصابَنا مِنْ اَعْدائِنا، حَشَرهُ اللّه

۱- ۱ . البحار، ج ۳۶، ص ۱.

۲- ۲ . الفقیه، ج ۴، ص ۴۱۱.

مَعَنـا وَ فی زُمْرَتِنا(۱)؛ ای دعبـل! چشـمی که در مصـیبت مـا و آنچه از طرف دشـمنان به ما رسـیده بگریـد، خداونـد او را با ما محشور می سازد».

۴.کسی که دارای ایمان حقیقی است؛

امام باقر علیه السلام ضمن برشماریِ حقوق مؤمن بر خداوند می فرماید:

«وَلَهُ عَلَی اللّه ِ اَنْ یَجْعَلَ مَعَنا فِی الدُّنْیا وَالآخِرهِ؛ برخداوند است که او را در دنیا و آخرت با ما قرار دهد».

۵.از آن جا که وعده ی الاهی بر اجابت دعای بندگانش تعلق گرفته،

زائر حضـرت معصومه علیهاالسـلام ضمن زیارت، با توجه به واسطه قراردادن آن بانو علیهاالسلام از خداوند می خواهد او را با اهل بیت علیه السلام قرار دهد. و از کَرَم خداوند کریم، در سرای کریمه ی اهل بیت، جز این انتظار نیست.

وَاَوْرَدَنا حَوْضَ نَبِیِّکُمْ؛

خدا! ما را بر حوض پیامبر، بار دهد.

حوض ، یکی از میعادگاه های اهل محشـر است؛ جایی که رسول خـدا صـلی الله علیه و آله منتظر انسان های مؤمن می ماند، و این دیدار، شادمانی آن بزرگوار، و نیز مؤمنان را، در پی دارد.

نشـانه ی سُرور، رسـیدن به مرحله ی پس از آن است، یعنی این گونه نیست که هر کس بر حوض بـار یابـد، از شادی ها بهره خواهد برد؛ زیرا علی علیه السلام در روایتی که خواهد آمد ، می فرماید: حوض جایی است که رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره ی اهل بیت علیهم السلام می پرسد.

ص: ۴۵

۱- ۱ . المستدرک، ج ۱۰، ص ۳۸۶ و البحار، ج ۴۵،ص ۲۵۷.

رسول خدا صلی الله علیه و آله برای تشویق مؤمنان به اعمال صالح، وعده ی دیدار در کنار حوض، فراوان داده اند(۱). برخی را نیز محرومان این دیدار برشمرده اند.(۲) گفتار در این باره مفصّل است و نوشتاری مستقل را می طلبد.

پس در این جا بسنده می کنیم به آنچه اساس همه ی اعمال است، که با توجه داشتن، می توان به حوض و مراحل بعدی دست یافت؛ یعنی اگر انسان، دیگر اعمال دینی را براساس قوانین دین انجام داده ولی از ولایت اهل بیت علیهم السلام بی بهره باشد، از حضور بر حوض و مراحلِ بعد از آن، محروم است.

رسول خدا می فرماید:

«اِنَّکُمْ سَتَرِدوُنَ عَلَی الحَوْضَ، فَاَسْأَدُلُکُمْ عَمّا فَعَلْتُمْ، فِی الثَّقَلَیْنِ؛ به زودی شما بر حوض، نزدم حاضر خواهید شد، و من از شما درباره ی کتاب خدا، و اهل بیتم خواهم پرسید(۳)».

«وَسَقانا بِکَاْسِ جَدِّکُمْ، مِنْ یَدِ عَلِیِّ بْنِ اَبِی طالِبِ؛ خداوند با جام های جَدِّتان، ما را به دست علی علیه السلام سیراب سازد.»

همان گونه که نوشته آمد، اصل ورود در کنار حوض، سعادت آفرین نیست، بلکه آن گاه آدمی از نتیجه ی اَعمالش آرامش خاطر می یابد، که در مرحله ی بعدی یعنی از آب حوض کوثر بیاشامد.

ص: ۴۶

۱- ۱ . الکافی، ج ۱، ص ۲۰۹ و ۴۲۹ و ج ۴، ص ۲۸ ص و الفقیه، ج ۱ص ۱۳۷.
۲- ۲ . همان، ج ۳، ص ۲۶۹ و التهذیب، ج ۹، ص ۱۰۶.
۳- ۳ . الکافی، ج ۱، ص ۲۹۳.

از روایتِ گذشته بر می آید که داشتن ولایت اهل بیت، قطعا از شرایط لازم است، و بر همین اساس، سقایت آب حوض کوثر به دست مبارک علی علیه السلام سپرده شده، تا همگان دریابند که رمز این موهبت الاهی، «ولایت امیر مؤمنان» و «خشنودی» اوست.

وَاَسْئَلُ اللّه ـ اَنْ یُرِیَنا فیکُمُ السُّرُرَ وُالفَرَجَ؛

و از خداوند می خواهم شادمانی و گشایش را در میان شما به ما بنمایانَد. از دغدغه های هر انسانِ عاقبت اندیش گرفتارشدن به حزن و بلاهایی است که در آینده احتمال ابتلا به آن ها وجود دارد.

خداوند متعال در قرآن عزیز از این پیامد خبر داده است؛ اما با «فَلا خَوْفٌ عَلَیْهِمْ وَلایَحْزَنُونَ».(۱)

و مانند آن، جریان را استثناپذیر معرفی کرده، بندگانش را امیدوار ساخته است.

از این قسمت استفاده می گردد که در سایه ی پُربرکت حضرت معصومه علیهاالسلام می توان به آینده بسی امیدوار بود و تمامت گره ها را گشود.

وَاَنْ یَجْمَعَناوَاِیّاکُمْ فی زُمْرَهِ جَدِّکُمْ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله

خداوند، ما و شما را در گروه ، جَدّتان حضرت محمد صلی الله علیه و آله گِرد آوَرَد.

ص: ۴۷

۱- ۱ . مائده / ۶۹.

در این بخش به توضیحی که در ذیل «عَرَّفَ اللّه ُ... » و «حَشَرنا... » داده ایم، بسنده می کنیم.

وَ اَنْ لایَسْلُبَنا مَعْرِفَتَکُمْ، اِنَّهُ وَلِیٌّ قَدِیرٌ:

خداوند بهره ی شناختِ ما از شما را نگیرد، که او سرپرستی بس تواناست.

از هدف های بسیار مُهّم این زیارتنامه، معرفی حضرت معصومه علیهاالسلام است؛ و چون این شناخت، از شرایط پذیرش زیارت محسوب می شود زائر باید اولاً ـ: آن بزرگوار را بشناسد. و ثانیا: بکوشد تا معرفت خویش را، پاس داشته، هرگز از دست ندهد.

بنابر همین اساس، حتّا در این قسمت (وسط زیارتنامه) نیز گوشزد می کند که روح معرفت باید همچنان حاکم باشد.

و با جمله ی «اِنَّهُ وَلِیٌّ قَدیرٌ» می فهماند که معرفت یافتن، و به ویژه حفظ آن، بسیار دشوار است که باید از خداوند توانا مدد جُست. وگرنه کاری مُحال و حدّاقل، طاقت فرسا خواهد بود.

«اَتَقَرَّبُ اِلَی اللّه ِ بِحُبِّکُمْ... تا... نَطْلُبُ بِذلِکَ وَجْهَکَ، یا سَیِّدی!».

مواردی که از این قسمتِ زیارتنامه استفاده می شود، عبارت اند از:

۱. راه تقرب به خداوند؛ مَحبّت به اهل بیت علیهم السلام و حضرت معصومه علیهاالسلام است.

۲. تنها مَحبّت داشتن به آنان کافی نیست، بلکه باید با دشمنان شان

دشـمن بود. و به دیگر سخن: دوستی با اهل بیت علیه السلام آن گاه کامل است، که دشمنی با دشمنان شان را نیز همراه داشته باشد.

۳. هنگـامی که خداونـد به شخصـی مقام و درجه ای می بخشـد، بر دیگران لازم است در برابر خواستِ حق، تسـلیم و خشـنود بوده، منکِر نشده، سرکشی نیز نکنند.

۴. هر کس به درجه ای از باور، دست یافت، باید در افزودن و رساندن آن مرحله ی به یقین و باور کامل، سخت بکوشد.

اَتَقَرَّبُ اِلَی اللّه ِبِحُبِّکُمْ، وَالْبَرائهِ مِنْ اَعْدائِکُمْ؛

من به وسیله ی دوستی با شما و دشمنی با دشمنان تان، به خداوند نزدیکی می جویَم.

مِهر ورزیـدن به دوسـتان خدا و قهرکردن با دشـمنان آنان، از ضـرورترین نشانه های ایمان حقیقی است؛ به گونه ای که با نبودِ آن دو، ایمان مُحقَّق نمی گردد.

امام صادق علیه السلام می فرماید:«ثَلاثٌ مِنْ عَلاماتِ الْمُؤمِنِ؛ عِلْمُهُ بِاللّه ِ، وَمَنْ یُحِبُّ، وَمَنْ یُبْغِضُ(۱)؛

از نشانه های مؤمن، سه چیز است: ۱. خدا را شناختن؛ ۲. چه کسی را دوست دارد؛ ۳. با چه کسی دشمن است».

بدون دوست داشتن دوستان خدا ، تقرب جویی به خداوند، امکان پذیر نیست.

ص: ۴۹

۱- ۱ . الکافی، ج ۲، ص ۱۲۶.

این مَحبّت، آن گاه تکمیل می گردد که با دشـمنیِ دشـمنان خداوند نیز همراه شود. هر اندازه مَحبت به خداوند و محبوبان او، نَوَسان یابد، نشان دهنده ی میزان تزلزل ایمان شخص است. این بخش از زیارتنامه، آشکارا بیانگر گفتار پیشین است.

علاوه بر این، معیار و محدوده ی مَحبّت به افراد را نیز مشخص می کند. نباید پنداشت تنها، مَحبّت به خداوند و معصومان علیه السلام ، و دشمنی با دشمنان آنان در تقرب به پروردگار کافی است، بلکه دامنه ی آن را باید به دوستیِ محبّان اهل بیت علیهم السلام و دشمنی با دشمنان آنان نیز بسط داد؛ چون در زیارتنامه واژه ی «بِحُبِّكُمْ» آمده، که در این صورت نمی توان ادعا کرد حضـرت معصومه علیهاالسـلام جزوِ اهل بیت، به مفهوم چهارده معصوم علیه السلام است، بلکه ایشان کسی است که در مَحبّت به آنان در حدّی بسیار والا و غیر قابل تصور قرار دارد.

بنـابراین ، حضـرت معصـومه علیهاالسـلام از اولیـای بزرگ الاـهی اسـت، و مَحبّت به او و دوری از دشـمنانش، تقرب خـداوند محسوب می شود.

وَالتَّسْلیمِ اِلَی اللّه، راضِیاً به غَیْرَ مُنْكِرٍ، وَلامُسْتَكْبِرٍ؛

و تسلیم خداوندم، و به این شیوه خرسند؛ بی آن که ناباوری پیشه کنم و بزرگی بفروشم.

کم نیستند انسان هایی ک حقیقت را نمی پذیرند، حتّا آن گاه که بر آنان آشکار می گردد.

و به عبارت روشن تر: افرادی فراوان زمانی که حقیقت را درک کرده،

ص: ۵۰

متوجه می شونـد که تشـخیص نزدِ خدا، جایگاهی و یژه دارد، با مشـکلاتی درونی مواجه می گردند؛ که به مواردی اشاره می کنیم:

۱. نپذیرفتن و تسلیم شدن، و انکارِ حقیقی، که فرارو دارند.

۲. ناخشـنودی و تحمـل نکردن این حقیقت، به واسـطه ی حسـادت درونی شـان، تـا جـایی که از خـود تکـبر نشـان داده، برای نابودی حقیقت اقدام می کنند.

بر اهل تحقیق پنهان نیست که صاحبان این دو رذیله ی اخلاقی، ضـربه هایی بر پیکره ی دین زدند، که تا روز رسـتاخیز جبران پذیر نخواهد بود.

قرآن کریم از گروه هایی با ناخرسندی یاد کرده، که از آن جمله اند:

گروه اوّل: کسانی که در عین شناختِ کامل حق، آن را انکار کردند(۱).

گروه دوم: شـیطان، که به فضایـل حضـرت آدم علیه السـلام رشـک بُرده، احسـاس خود را در برابر فرمـان الاـهی مبنی بر ادای احترام در مقابل آدم بروز داد، و برای انحراف او دست به کار شد(۲).

در این قسـمت از زیارتنـامه، پیام هایی در خور توجه به چشم می خورد: زائر حضـرت معصومه علیه السـلام بایـد خویش را از خصایص پَست، پاك سازد؛ روحیه ی تسـلیم را در خود تقویت کند؛ از مواهب الاهی به اولیای خویش خرسند گردد؛ با تنگ نظری یا خودبرتربینی دچار انکار فضایل آنان نگردد؛ برای خاموش کردن نور آنان اقدام نکند؛ با شنیدن یا دیدن

۱- ۱ . نمل/ ۱۴.

۲- ۲ . بقره / ۳۴.

کرامات از جانب آن حضرت، با دیده ی انکار به ایشان ننگرد؛ و... بلکه زائر باید بداند که روشن ترین پیام دیگر زُوّار؛ به ویژه عالمان بزرگ و فقیهان گران قدر این است که: دری از درهای رحمت خداوندبه دست حضرت معصومه علیهاالسلام گشوده می گردد.

وَعَلی یَقَین مااَتَی بِهِ مُحَمّدٍ، وَ بِهِ راضٍ؛

من به آورده های حضرت محمد صلی الله علیه و آله یقین دارم و به آن خرسندم.

از اساسی ترین شرایط ایمان ، اعتقاد و یقین داشتن به اصول دین است. هر گونه تردید در این باب ممنوع است؛ به طور کلی اندیشه و عمل انسان به یقیین وابستگی دارد.

امام صادق علیه السلام در این زمینه می فرماید:

«اِنَ الْعَمَـل اللّهمَّ الْقَلیلَ، عَلَی الْیقینِ، اَفْضَلُ عِنْدَاللّه ِ مِنَ الْعَمَلِ الْکَثیرِ، عَلَی غَیْرِ یَقینٍ(۱)؛ کارِ اندکِ استوار بر اساس یقین ، نزدِ خداوند از کارِ فراوان بر پایه ی ناباوری، برتر است».

یکی از اصول دین اسلام، نبوت است که از عقاید وابسته به آن، باور داشتن به آورده های رسول اکرم صلی الله علیه و آله از طرف خداوند، و راضی بودن به آن است.

زائر حضرت معصومه علیهاالسلام اعتراف می کند به همه ی ارمغان های رسول خدا صلی الله علیه و آله باورمند و از همه ی آن ها خرسند است.

ص: ۵۲

۱- ۱ . الکافی ، ج ۲ ص ۵۷؛ المستدرک، ج ۱۱ ص ۱۹۸ و البحار، ج ۷۵، ص ۱۹۸.

نَطْلُبُ بِذلِکَ وَجْهَکَ، یا سَیِّدی! اَللّهُمَّ وَ رِضاکَ وَالدّارَالْاخِرَهَ؛

به این وسیله دیدار تو را می جوییم ای سَرور من! و نیز خشنودی ات را، و سرای دیگر را.

صفای باطنی که در حریم حرم حضرت معصومه علیهاالسلام بهره ی زائر گردیده، جاری شدن عقیده بر زبانش، شخصیت جدید او را نمایان می کند. این که انسانی خداجوست و کارهایش با انگیزه ی دیدار و لقای حق انجام می گیرد.

«یا فاطِمَهُ! اشْفَعِی ... تا ... مِنَ الشَّأنِ»

همان گونه که بارها نوشته آمد ، از اهداف مهمّ زیارتنامه ، شناساندن مقام والای حضرت معصومه علیهاالسلام است؛ که این قسمت به معرفی مقام های شفاعت، و نیز شأنیت ایشان می پردازد.

«یا فاطِمَهُ! اشْفَعِی لی فِی الجَنَّهِ؛ ای فاطمه ی معصومه! مرا در بهشت شفاعت فرما».

یکی از راه های گریز گناهکاران و کسانی که از بررسی اعمال خویش هراسانند، تمنّا کردن از اشخاصی است که خداوند آنان را می پذیرد. حضرت معصومه علیهاالسلام بی تردید از والاترین آبرومندان درگاه الاهی، و درخواستش نزدِ خدوند، پذیرفته است.

از این قسمتِ زیارتنامه می توان چُنین استفاده کرد که محدوده ی شفاعت حضرتش شامل همه ی افراد می شود. زیرا به هر زائری اعم از عَرَب و عَجَم ، زن و مرد، مسلمان و غیرمسلمان، عارف و... این حق داده

شده که بگوید: «یا فاطِمَهُ!اشْفَعِی لی فِی الْجَنَّهِ».

امتیاز و حق برای این زائر آن گاه مفهوم دارد که شفاعت کننده ، بُرد کافی داشته باشد، و گرنه یا اجازه بیهوده خواهد بود، یا استهزای زائر است! و حاشا که امام رضا علیه السلام در حقّ خواهر و زائر ایشان زبان به گفتاری چُنین بگشاید. همچنین این قسمت زیارتنامه، از مقام عصمت حضرت نیز حکایت می کند و هر گونه ابهام و تردیدی را از لقب «معصومه» می زَداید؛ زیرا زائر می خواهد درباره ی بهشت، او را شفاعت کند، که لازمه ی آن، این است که: اولا: خودشان بهشتی هستند و بهشت جای گنهکار نیست. و ثانیا: گنهکار نیست ؛ زیرا گنهکار نباید شفاعت کند؛ چون خود نیازمند شفاعت است، پیش از آن که شفیع باشد.

فَاِنَّ لَکِ عِنْدَاللّه ِ شَأناً مِنَ الشُّأنِ؛

همانا تو نزدِ خداوند، مقامی والا داری.

به نظر می رسد بِه ترین راه برای درک معنای شأن، بهره گیری از واژه های معادل آن باشد؛ بنابراین به سراغ کتاب فرهنگ واژه های معادل اثر زنده یاد حجت الاسلام محمد دشتی رحمه الله می رَویم.

از جمله واژگان معادل «شأن» عبارت اند از:

عفیف، شریف، وجیه، حرمت، ثمن، خطر، قیمت، جلال، اعتبار، غریزه، قدر، مقام، منزلت، درجه، ملک، موضوع، محل، و...(۱) !از میان این

۱- ۱ . نک: فرهنگ واژه های معادل / ۳۱،۷۱، ۲۲۹، ۲۳۸، ۴۰۷، ۴۸۶، ۴۹۵، ۵۶۶ ، ۵۷۳ و ۵۷۸.

کلمات آنچه با معنای واژه ی «شأن» در زیارتنامه، مناسب تر به نظر می رسد مقام، اعتبار، قدر و منزلت است.

بنابراین ، مفهوم ظاهری «شأن» یکی از این چهار معنا، یا واژگانی همانند است، که این مفهوم را دارند.

مقام شأن، چه مقامی است؟

عده ای در درک مقام «شأن»، اظهار ناتوانی کرده آن را از حیطه ی ادراک بشر عادی خارج دانسته اند.(۱)

این بیان، گرچه درجای خود دُرُست است؛ چیزی به دست نمی دهد. البته می توان با کمک «الشأن» گام هایی برداشت.

یکی از صفات خداوند «ذی الشّأن» است. و تعبیر «سبحان اللّه ذی الشأن» در روایات، فراوان وارد شده است.(۲)

از طرفی درباره ی اهل بیت علیهم السلام نیز، عبارتِ «وَلَکُمُ... الشَّأنُ الْکَبیرَ ...» رسیده است(۳).

بنابراین، شأنیت، مقامی است که خداوند آن را به معصومان علیهم السلام عطا کرده؛ و از برترین عنایات خداوند به اهل بیت علیهم السلام ، بخشیدنِ مقام ولایت به آنان است. پس می توان چُنین نتیجه گرفت که: مراد از «الشأن» همان ولایت است.

آری، «شأنا» قسمتی از مقام ولایت، و شأن از شؤون آن است، که درک

ص: ۵۵

۱- ۱ . مجموعه ی رسائل، سیّد علی حسینی، ص ۱۰.
۲- ۲ . المستدرک، ج
۳- ۳. الفقیه، ج ۲، ص ۶۱۵.

کمّیت و کیفیت آن برای بشر عادی امکان پذیر نیست.

واژه ی شأنا» را، می توان از دو نظر بررسی کرد:

۱.خود کلمه، که نکره آمده و نشان دهنده ی عظمت مقام است.

۲.در کنار کلمه ی «الشان» که می رساند منزلت فاطمه ی معصومه با تمام ارجمندی اش با مقام معصومان که ولایت مطلق دارند، قابل مقایسه نیست.

«اَلّلهُمَّ اِنی اَسْاَلُکَ... تا... وَصلَّی اللّه ُعَلی مُحَمَّدٍ وَ آلهِ الطّاهِرینَ»

پیام های این قسمت از زیارتنامه عبارتند از:

۱. درخواستِ عاقبت به خیرشدن؛

۲.از دست ندادن دستاوردها؛

۳.امداد از نیروی الاهی در حفظ دستاوردها؛

۴.درخواست از خداوند برای پذیرش دعا و قبولی زیارت؛

۵.تحقّق همه ی اهداف، در سایه ی صلوات بر محمد و آل او صلی الله علیه و آله ، در سایه ی مهر خدایی.

اَللّهُمَّ اِنی اَسْاَلُکَ اَنْ تَخْتِمَ لی بِالسَّعادَهِ، فَلا تَسْلُبْ مِنّی ما اَنَا فیهِ، وَ لا حَوْلَ وَ لاقُوَّهَ اِلّابِاللّه اِلْعَلِیِ الْعَظیم؛

خدایا! از تو می خواهم پایانِ کارم را سعادت آفرین سازی و حالتی را که به آن دست یافته ام از من نگیری؛ که هیچ نیرو و توانی نیست مگر برای خداوند بلند مرتبه ی بزرگ.

ص: ۵۶

دغدغه ی همه ی انسان های الاهی، عاقبت به خیر شدن است، که در قالب درخواست، فراوان بر زبان معصومان علیهم السلام جاری شده است.

نگاهی به برخی از این گونه درخواست ها، خالی از فایده نیست.

۱. در زیارت عاشورا: «مماتی مَماتَ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ».

۲. در دعای ابوحمزه ی شمالی: «اَللّهُمَّ اِنّی اَسألُکَ ایماناً، لااَجَلَ لَهُ دوُنَ لِقائِکَ».

۳. در دعای ماه مبارک رمضان:«وَاجْعَلْ عاقِبَهَ اَمْرِی اِلی غُفْرانِکَ، وَ رَحْمَتِکَ، یا اَرْحَمَ الّراحِمین».

۴. حضرت علی علیه السلام در پایان عهدنامه ی مالک اَشتر رحمه الله آورده اند:

«وَ اَنْ یَخْتِمَ لی وَلَکَ بِالسَّعادَهِ وَالشَّهادَهِ(۱)».

۵. و همه ی کسانی که تقاضای شهادت در راه خدا را کرده اند.

جا دارد در این جا، به کلام خدای بخشنده ی مهربان گوش دل سپرده به آن عمل کنیم؛ آن جا که می فرماید:

«یا اَیُّهَا الذِینَ آمَنُوا،اتَّقُوااللّه حَقَّ تُقاتِهِ، وَلاتَمُوتُنَّ اِلاّ واَنْتُم مُسْلِمونَ»(۲)؛ ای مؤمنان! حقِّ تقوای الاهی را به جا آورید، و نمیرید، مگر در حالی که مسلمان هستید.

با توجّه به اهمیت عاقبت به خیری، جا دارد زائر حضرت معصومه علیهاالسلام نگران آینده ی خویش بوده، التماس کند که: خدواند! پایان امورم رابه سعادت ختم فرما!

۱- ۱ . نهج البلاغه، نامه ی ۴۵.

۲- ۲ . آل عمران / ۱۴.

فَلا تَسْلُب مِنّی ما اَنَا فیه؛

موقعیتی که در آن واقع شده ام، از من نگیر.

فضایی که زائر حضرت معصومه علیهاالسلام در آن قرار گرفته، فضایی سرشار از معرفت، خضوع، خشوع، ایمان، تقوا و بسیاری از خصلت های نیکوی دیگری است، که مُنجیِ انسانِ خواهانِ نجات است.

زائر، پس از زیارت، معرفتی ویژه حاصل کرده است. لحظاتی از گناه و زشتی دور گشته ، خود را به دریای ولایت پیوند داده است. لذت تقوا و پرهیزگاری را چشیده و در فرجام مشمول عنایت حضرت معصومه علیهاالسلام و معصومان علیهم السلام و خداوند تعالی شده است. جا دارد که او قدردانِ این لحظه ها باشد و بداند خارج شدن از حرم به منزله ی رفتن از محضر آنان نیست؛ بلکه همواره و همه جا باید خود را در پیشگاه آنان ببیند و این تأثیرات ملکوتی را پیوسته، از هنوز تا همیشه، برای خود حفظ کند.

زائر باید بداند که شیطان تا پیش از این، سخت می کوشید مانعِ زیارت گردد، و پس از آن، به واسطه ی کینه ای که از او به دلیل پیروی نکردن از آن، در دل گرفته، تلاش خویش را چندین برابر کرده، تا تمام دستاورد زائر را با انواع دسیسه از دستش درآورده، تباه سازد؛ و وی را به حال و هوای قبل از زیارت باز گردانَد. بنابراین ، زائر نباید هرگز خود را از شرّ شیاطین، ایمن و آسوده بدانَد. جا دارد زائر به تمام خطرها توجه کرده، از ژرفای جان و دل از خداوند تمنا کند این احوال خوش و جدید را از او نستانَد.

وَلا حَوْلَ وَلا قُوَّهَ اِلاّ بِاللّه اِلْعَلِیِ الْعَظیمِ؛

نیرو وتوانی نیست ، مگر برای خداوند بلند مرتبه بزرگ.

حفظ ایمان و دستاوردهای آن، در قالب زیارت اولیای خداوند را، هرگز نباید کاری ساده انگاشت.

دستیابی به این مهم، ممکن نیست مگر آن که آدمی از توان الاهی، بهره منـد گردد. این است که زائر از خداوند استمداد می کند، و از نیروی لایزال او یاری می جویَد، تا این دستاورد را به سرمنزل مقصود برساند.

درباره ی «وَلا حَوْلَ وَلا قُوَّهَ اِلاّ بِاللّه اِلْعَلِیِّ الْعَظیمِ» فراون در روایات آمده که ارتباط آن با مطالب ذکر شده، محسوس است.

در این باره از رسول خدا صلی الله علیه و آله چنین نقل شده: «اِنَّ آدَمَ شَکی اِلَی اللّه ِ مَا یَلْقی مِنْ حَدِیثِ النَّفْسِ وَ الْحُزْنِ، فَنَظَر عَلَیْهِ جَبْرِئیلُ، فَقال لَهُ: یا آدَمُ! قُلْ: لا حَوْلَ وَلا قَوَّهَ الاّ بِاللّه ِ» فَقالَها، فَذَهَب عَنْهُ الْوَسْوَسهُ وَالْحُزْنُ(۱)؛

حضـرت آدم علیه السـلام به خداونـد از خود سـخن گویی و نـاراحتی گله گزاری کرد، جبرئیـل علیه السـلام براو فرود آمـد و گفت: ای آدم! بگو: لا حَوْلَ وَلا قُوَّهَ اِلاّ بِاللّه ِ. آدم آن را گفت و وسوسه و ناراحتی او برطرف شد».

بی تردید شیطان در کمین نشسته و زائر را وسوسه می کند. تا جایی که زیارت کننده با خود می اندیشد: تمام سختی راه را به جان خریدم و به زیارت آمدم. برای چه؟ چه فایده؟ و به دنبال آن، دچار ناراحتی گشـته، نشانه های ناخشنودی را در خود می بیند؛ که در حقیقت ناخرسندی از

۱- ۱ . الوسائل، ج ۷، ص ۲۱۷.

خداوند و اولیای اوست. یکی از راه های مقابله با این وسوسه ها، گفتنِ ذکر: «لا حَوْلَ وَلا قُوَّةَ اِلاّ بِاللّه اِلْعَلِیِ الْعَظیمِ» است.

اَللّهُمَّ اسْتَجِبْ لَنا، وَتَقَبَّلْهُ بِکَرَمِکَ وَعِزَّتِکَ وَرَحْمَتِکَ وَ عافِیَتِکَ؛

خدایا! ما را اجابت فرما و نیازمان را قبول کن! به بزرگواری و عزتت، و به مهربانی و بنده نوازی ات.

اعمال انسان آن گاه ارزش دارد و برای او جایگاهی سامان می دهد، که خداوند آن را بپذیرد.

زیارت ، گرچه برای مجاوران اولیای خداوند از نظر طیّ مسافت آسان است، برای کسانی که از راه دور، سختیِ راه را به جان می خرند، با مشکلاتی فراوان همراه است. وبی تردید در زمان های گذشته، مشکلات سفر به دلیل کمبود امکانات رفاهی، افزون تر نیز بود.

جای بسی افسوس است اگر زائری، چنین رنج هایی را، تاب آوَرَد، و پس از زیارت، به جایگاهی دست نیابد، و تمامتِ آرزوهایش را بر باد رفته یابد.

تنها راه چاره برای مبتلا ـ نشدن به این ماجرای رنج آور، خواهش کردن به درگاه پروردگار است. و براین که از خداوند بخواهد: جایگاه یک زائر حقیقی به تمام معنا باشد، و ثانیا: دعاهای او را پذیرفته، به اجابت برسانَد. برای اجابت دعا نیز باید خدا را به صفات حُسنایش همچون: مِهر، عافیت و... شُکوهش سوگند دهد.

ص: ۶۰

وَ صَلَّى اللّه ُعَلى مُحَمَّدٍ وَالِهِ اَجْمَعِينَ وَ سَلَّمَ تَسْليماً؛

درود خداوند بر محمد و همه ی خاندان او، و سلام فراوان بر آنان باد.

ذکر درود و صلوات بر محمد و خاندان پاکش که نشان دهنده ی ولایت مداریِ فرد و مَحبّت به خاندان عصمت است، از دیگر دژهایی هست که زائر به آن پناه می بَرد تا عاملی برای اجابت دعایش بوده و از شرّ شیطان در امان باشد.

یا اَرْحَمَ الرّاحِمینَ؛

ای مهربان ترین مهربانان!

آری، از آغاز که زائر توفیق زیارت پیدا می کند، تا اتمام آن، پیوسته در سایه ی مِهر الاهی است، و با ندای «یا اَرْحَمَ الرّحِمین» معرفت خود را نشان می دهد.

ص: ۶۱

چکیده

رویکردی دوباره

هـدف اصـلی این نوشـتار، علاوه بر شـرح زیـارت، تبیین مقـام والای دختر موسـی بن جعفر علیه السـلام ، حضـرت فـاطمه ی معصومه علیهاالسلام است.

۱. سـلام دادن بـه حضـرت معصـومه علیهاالسـلام در عَرضِ سـلام دادن بـه معصومـان علیـه السـلام (انبیـا و چهـارده معصـوم علیهاالسـلام)، نشـان دهنـده ی در یـک راسـتا بودن مقام آنان با یکـدیگر، و دریافتن منزلت ایشان در سلسـله مراتب عصـمت است.

۲. صِرف فرزنـد معصوم بودن، افتخارآفرین نیست، بلکه مسؤولیّت آفرین است. پیام این نکته که، معصومی حضـرت معصومه علیهاالسـلام را که به نَسَبَش می شـناساند این است که ایشان تربیت معصومین را پـذیرفته، و با عمل به آن ، «استحقاق» «دختر بودن» را یافته است؛ و با منطبق کردن آیین تربیتی آنان برخود، به درجه ی عصمت رسیده است.

۳. حضـرت، به مقام شـفاعتگری رسـیده، می تواند از جایگاه بهشتی خویش دسـتگیر بندگانِ خداوند باشد. با توضیح این که: گناهکار نَه تنها بهشتی نیست و نمی تواند شفاعت کند، بلکه خود محتاج شفاعت است.

ص: ۶۲

پس می توان چُنین نتیجه گرفت که : حضـرت معصومه علیهاالسـلام از مقـام عصـمت برخوردار بوده، به معنای واقعی، معصوم است(۱).

ص: ۶۳

۱- ۱ . بر جوینـدگان حقیقت پنهان نیست که مراد از عصـمت در این جا، عصـمت در مرحله ی عمل است. یعنی کسـی که به کار حرام دچار نشده و عمل واجب را رها نکرده است؛ نَه عصـمت در مرحله ی گرفتن وحی، و نَه عصمت در تبلیغ آن و بیان اصول و فروع دین ، که از ویژگی های چهارده معصوم و پیامبران الاهی علیهم السلام است.

کتابنامه

کتابنامه

- قرآن کریم.

- نهج البلاغه .

۱. اصول کافی : ثقه الاسلام کلینی ، دارالکتاب الاسلامیه ، تهران، ۱۳۶۵ .

۲. بحارالانوار : علّامه مجلسی ، مؤسّسه الوفاء بیروت ، لبنان ، ۱۴۰۴ ق.

۳. تاریـخ قم : حسن بن محمّد قمر (۳۷۸ ق) ، ترجمه ی حسن بن عج (۸۰۵) ، تحقیق سیّد جلال الّدین تهرانی، توس ، تهران، توس، ۱۳۶۱ ش.

۴. عیون اخبار الرضا علیه السلام : شیخ صدوق ، انتشارات جهان ، بی جا ، ۱۳۷۸ ق.

۵. فرهنگ واژه های معادل : محمّد دشتی ، مؤسسه ی تحقیقاتی امیرالمؤمنین علیه السلام ، قم ، چاپ دوم ، ۱۳۷۶ .

۶. مجموعه ی رسایل : گروهی از نویسندگان ، نرم افزار گلشن قم .

۷. مجموعه ی مقالات : گروهی از نویسندگان ، نرم افزار گلشن قم .

۸. مروج الذهب : مسعودی (ابوالحسن علی بن الحسین) ، قم، دارالهجره، چاپ دوم ، قم ، ۱۴۰۹ ق.

ص: ۶۴

۹. مستدرک الوسایل : محدث نوری ، مؤسسه آل البیت، قم ، ۱۴۰۸ ق.

۱۰. من لایحضره الفقیه : شیخ صدوق ، جامعه ی مدرّسین، قم ، ۱۴۱۳ ق.

۱۱. وسائل الشّیعه : شیخ حرّ عاملی ، مؤسسه ی آل البیت، قم ، ۱۴۰۹ ق .

۱۲. همگام بازائران عارف : علی اشرف عبدی ، نرم افزار گلشن قم .

ص: ۶۵

غلطگیری ویراستاری انجام شد ۱۳۸۹ / ۵ / ۳۱

ص: ۶۶

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ .ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

قائمیه
مرکز تحقیقات رایانه ای
اصفهان
www
برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹